

Remissvar på Riksantikvarieämbetets rapport ”Översyn av regelverket om de kyrkliga kulturminnena – Redovisning av Ku2013/1343/KA”. Ert diarienummer Ku2015/02346/KL.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har fått i uppdrag av regeringen att göra en översyn av regleringen avseende de kyrkliga kulturminnena och dess tillämpning samt vid behov föreslå förändringar i regleringen. Dessutom ska RAÄ beakta och analysera inkomna synpunkter på betänkandet *Kulturmiljöarbete i ny tid* (SOU 2012:37).

Sveriges Hembygdsförbund (SHF) tillstyrker i stort Riksantikvarieämbetets förslag till regelförändringar utifrån myndighetens väl underbyggda bedömningar. SHF lämnar nedan först sammanfattande synpunkter och sedan särskilda synpunkter enligt samma rubriker som i rapporten.

Sammanfattande synpunkter

Sveriges Hembygdsförbund (SHF) anser sammanfattningsvis att rapporten väl speglar tillämpningsläget och vilka delar av den av RAÄ kartlagda regleringsprocessen som behöver utvecklas (*systemfelen* enligt RAÄ:s överinseendemetod) i enlighet med myndighetens förslag, i syfte att processen ska bidra med de samhällsvärden som förväntas av lagstiftaren.

SHF noterar ändå följande, med utgångspunkt i att RAÄ har definierat regleringen som en process: Det grundläggande samhällsvärdet som regleringsprocessen ska bidra med för de kyrkliga kulturminnena (*hur borde det se ut?* enligt RAÄ:s överinseendemetod) är det som framgår av lagstiftarens målsättning med 4 kap. kulturmiljölagen, och som också redovisas i rapporten. Överinseendemyndigheten har dock inte möjlighet att utreda i vilken omfattning *hela regleringsprocessen* bidrar till att uppfylla denna målsättning (*hur ser det ut?* och *varför ser det ut så?* enligt RAÄ:s överinseendemetod), så länge som tillsynsmyndigheten länsstyrelsen, inte utför *delprocessen Tillsyn* med de aktiviteter som behövs.

Med fortsatt processutveckling och data från rätt tillsyn om hur de kyrkliga kulturminnena tas tillvara i enlighet med gällande bestämmelser skulle

- överinseendemyndigheten kunna föreslå än vassare förslag på utformning av styrmedlen och
- civilsamhället ha tillgång till aktuell information om hur de kyrkliga kulturminnena egentligen tas tillvara, vilka orsakssambanden för detta är, och
- regleringsprocessens funktion förbättras i syfte att öka samhällets tillgång till kyrklig kulturmiljö och kyrkligt kulturarv; såväl nationellt, regionalt som lokalt.

Ur vårt bredare perspektiv är de två sista punkterna extra viktiga. Om regleringsprocessen utvecklas och sträcks ut ytterligare är lagstiftningens målsättning, interventionslogik och utformning medel i det kulturmiljöarbete som ska bidra till att målen för kulturmiljöområdet och kulturpolitiken uppnås. Här är regleringsprocessen en bärande del i *tillgängliggörandet av det kyrkliga kulturarvet* tillsammans med, exempelvis, konstruktionen och hanteringen av den kyrkoantikvariska ersättningen.

SHF vill i detta bredare perspektiv framhålla vikten av att civilsamhället och medborgarna på ett mer effektivt sätt ger möjlighet till *inkludering* i de processer, värderingar och synsätt eller arbetssätt m.m., som nu i första hand drivs av Svenska kyrkan och staten i form av Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna – än vad som sker idag. Effektiviteten har fokus på utvecklad förutsättningsberoende samverkan som syftar till en hållbar utveckling, där civilsamhället kan spela en tyngre roll i användandet av kulturmiljön, särskilt lokalt och socialt.

För övrigt anser SHF att anledningen till att länsstyrelsen inte utför tillsyn i tillräcklig omfattning inte beror på resursbrist vid myndigheten, utan snarare att tillsynen enligt 1 kap. kulturmiljölagen borde prioriteras upp till lämplig nivå *inom* myndigheten.

Avsnitt 5.1.7 Konsekvenser av övertalighet och urbruktagande

Utredningsförslaget

RAÄ föreslår att kulturmiljösektorn och Svenska kyrkan samt församlingarna i syfte att säkerställa de kulturhistoriska värdena måste finna väl anpassade processer för hur dessa värden kan formuleras och kommuniceras.

Vår uppfattning

Vi välkomnar en utveckling av detta, med hänvisning till vad vi anger ovan om möjligheten för en högre grad av *inkludering* av civilsamhället och medborgarna i värderingsprocesserna.

Avsnitt 5.2.3 Kulturhistoriska värden och definieringen av dessa

Utredningsförslaget

RAÄ anger att värdebeskrivningar bör göras kända genom tillgängliggörande i någon form, exempelvis i RAÄ:s *bebyggelseregister*.

Vår uppfattning

Vi anser att en sådan åtgärd vore lämplig för

- dels civilsamhällets och allmänhetens kunskap om vilka de kyrkliga kulturminnena är och vilka värden som finns i miljöerna och *hur* dessa värderas,
- dels vad som anges ovan om *inkludering* av civilsamhället och medborgarna i värderingsprocesserna – detta exempelvis vad gäller upplevelsevärden inom ramen för Svenska kyrkans projekt *Identifiering av kulturhistoriska värden*.

Avsnitt 6.5.3 Väsentlig ändring respektive åtgärder som alltid kräver tillstånd (och ny lydelse för 4 kap. 13 § kulturmiljölagen)

Utredningsförslaget

RAÄ föreslår förändringar för vilka ändringar av bl.a. begravningsplatser som ska vara tillståndspliktiga och att fokus framgent läggs på åtgärdens påverkan på det kulturhistoriska värdet istället för åtgärdens karaktär och omfattning.

Vår uppfattning

Vi anser att den föreslagna ändringen är angelägen och att det viktigt att det kulturhistoriska värdet (värderingen) står i fokus. Dessutom blir interventionslogiken för kulturmiljölagen mer lik den för annan miljölagstiftning, där det är frågan om en verksamhets miljöpåverkan är lämplig eller inte.

Ett exempel på förändringar av begravningsplatser som sker idag är det omfattande och systematiska borttagandet av gravvårdar från begravningsplatserna – särskilt på landsbygden. Gravvårdarna representerar människor från förr och bygdens historia, och har ofta stor betydelse för kulturarvet, inte minst lokalt.

SHF, Svenska kyrkan och RAÄ uppmärksammas löpande om denna negativa utveckling; av regionala hembygdsförbund, hembygdsföreningar, medlemmar och allmänheten. Borttagandet verkar ofta ske utan någon föregående bedömning av det kulturhistoriska värdet, varken enligt kulturmiljölagen eller för möjliga bevarandeåtgärder inom ramen för kyrkoantikvarisk ersättning.

Att ta bort en eller några gravvårdar åt gången kan möjligen ses som ingen väsentlig förändring av begravningsplatsen, men sammantaget är borttagandet av gravstenar en betydande förändring av kulturmiljön och verkar menligt för tillgången till kulturarvet. SHF vill understryka att här behövs omedelbara åtgärder inom utformningen och tillämpningen av styrmedlen och i den vardagliga praktiken.

Även inom detta exempelområde är det av vikt att civilsamhälle och allmänhet *inkluderas* i värderings- och bevarandearbetet – i syfte att kunna använda kulturmiljön för en hållbar, framförallt lokal, utveckling.

För Sveriges Hembygdsförbund,

Jan Nordwall
Generalsekreterare

Michael Lehorst
Kulturmiljöstrateg